

Abstract

This essay aims to analyze Richard Swinburne's theistic description of God and investigate whether it is excluding from a feministic perspective. The foundation of this work is built upon the contemporary religio-philosophical debate that criticizes the philosophical work that has transpired since the enlightenment for its unilateral approach and its excluding nature. According to current philosophical discussions, explaining God and God's existence through a model that is considered to be general knowledge, creates exclusion to a higher degree than inclusion.

Swinburne's theistic description of God, which is a part of the classical western male-dominated context, is problematized in this essay because of its one-sidedness and patriarchalism. The description is analyzed from a post-structural feministic theory perspective that focuses on the structural norms and beliefs of what it is considered to mean to be female and male. I analyze Swinburne's description based on Grace Janzen's and Pamela Sue Anderson's work in the field of feministic philosophy of religion. The focus of this analysis is on how the perceptions of female and male attributes can be considered problematic when compared to Swinburne's description of God, and whether or not the strive for this universal and generic description can be linked to current gender structures.

Our analysis suggests that although Swinburne aims to find a universal description and proof of God; he only manages to exclude more people rather than to include everyone. The fact that Swinburne does not consider his own background or his privileges as a white western male in his description of God, allows structures and notions of what is considered to be male and female to persist. Thus, Swinburne's description becomes a characterization made from western male ideals.

Nyckelord: Feministisk religionsfilosofi, Teism, Gud, Richard Swinburne, Pamela Sue Anderson, Grace M Jantzen, Religiösa Sanningsanspråk

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och frågeställning	2
1.3 Teori och metod	3
1.4 Material och avgränsningar	4
1.5 Forskningsöversikt	6
2 Den teistiska gudsbeskrivning som den sanna tron.....	9
2.1 Att tala om Gud utifrån en tudelad uppfattning om manligt och kvinnligt.	10
2.2 Den sanna tron utifrån en universell modell	13
2.3 Teismens koherens	14
2.3.1 Den dubbla läsningen av teismen	16
3. Den rationella mannens Gud	20
3.1 Teismens enkla språk om Gud.....	20
3.1.1 Den kroppsliga myten.....	21
3.1.2 Spegelbilden som visar bilden av Gud.....	23
3.2 Den rationella förebilden	25
3.2.1 Det mänskligt essentiella	26
3.2.2 Objektivitet, subjektivitet och det mänskliga begäret	27
3.2.3 Mytologiska föreställningar som den objektiva verkligheten	29
4. Avslutning	31
5. Litteraturlista	34

Förord

Gud kan beskrivas som Fader, men också som Moder. Gud kan samtidigt betraktas som en han, hon eller hen. Bortom de könsbestämmande begreppen kan Gud också beskrivas som olika ting likt en klippa, vind eller kanske en blomma. Men Gud kan också var på låtsas, en påhittad figur eller ett skapat begrepp som enbart skapats för att användas i maktsyfte.

Även om alla dessa begrepp egentligen inte är särskilt viktiga för mitt arbete så talar alla begreppen för hur många uppfattningar det finns om vem Gud är eller kan vara. Alla människor verkar tillsynes bära särskilda tankar och beskrivningar om en gud, även om personen är troende, tvivlare, ateist eller liknande. Tankarna är många och reaktionerna stora när Gud kommer upp som samtalsämne.

Men vad gör alla dessa bilder som presenteras av Gud med vår uppfattning om vem Gud är? Påverkar det oss och i så fall på vilket sätt? Frågorna har slagit mig många gånger när jag som troende blivit ombedd att berätta vem Gud är och utifrån det också visa på en existens eller bevis på att begreppen jag använder mig av är sanna. Hur Gud beskrivs innebär också en bevisning eller icke bevisning av en existens. Krav på beskrivningar som också är bevisande blir problematiska eftersom jag tror att det finns lika många beskrivningar och förklaringar som det finns människor. För vem har rätten att bestämma vad som är den sanna och mest trovärdiga gudsbeskrivningen? Skulle det ens vara möjligt att finna EN gudsbeskrivning och sedan proklamera den som den enda sanna? Blir Gud då en Gud för alla?

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Ett klassiskt västerländskt filosofiskt arbete om hur Guds existens ska beskrivas har historiskt sett enligt bland annat den religionsfilosofiska feminismen, påverkats av den kontext som den har samverkat i. Det som starkt influerat det klassiska västerländska tänkandet är exempelvis den tudelade grekiskfilosofiska världsbilden som i hög grad separerar kroppen ifrån det gudomliga, det materiella från det immateriella. Den tudelade världssynen har fortsatt att sätta prägel på de filosofiska diskussionerna som förts och för den klassiska västerländska filosofins påverkan av diskussionen om den tudelningen av kroppen och människans förnuft. Att använda förnuftet som det ultimata medlet för att nå Gud eller förstå Gud blev en allmänuppfattning som bedrevs i ett västerländskt filosofiskt arbete under antiken och framåt. Att tala om religion och livsåskådningsfrågor från ett givet perspektiv som endast utgick från modernitetens västerländska kontext är idag kritiserat av filosofiska röster, som menar att ett sådant filosofiskt arbete är exkluderande. Att finna den sanna beskrivningen om vem Gud är och samtidigt hänvisa till att det kan göras genom att människan använder sitt rationella sätt att tänka, sitt förnuft, kan uppfattas som mer uteslutande än inkluderande. Religionsfilosofen Mikael Stenmark beskriver en bred utvecklad tanke om den religionsfilosofiska diskussionen kring religion och frågan om Gud idag. Stenmark blir ett exempel för hur en filosofisk diskussion ser ut idag och han med många andra menar att synen på Gud har förändrats från en given och klar bild till en mer diffus eller pluralistisk bild. Idag blir det allt svårare att använda förklaringar om tro och det gudomliga utifrån fasta konstruktioner. Istället spelar människans olika kontexter och sammanhang en viktigare roll för hur tron på Gud presenteras.¹

Mot bakgrund till denna filosofiska diskussion behandlar uppsatsen en traditionellt västerländsk teistisk gudsbeskrivning, som analyseras utifrån ett feministiskt perspektiv. Den religionsfilosofiska diskussionen om det klassiska västerländska religionsfilosofiska tankesättets ensidighet, blir en bakgrund till min analys om en klassisk gudsbeskrivning kan uppfattas exkluderande. Vad kan den feministiska religionsfilosofin säga om en teistisk gudsbeskrivning och kan den förklara den problematik som klassisk västerländsk filosofi kritiserar för? Vilka är de problem som gör att en teistisk gudsbeskrivning kan uppfattas exkluderande och ensidig utifrån ett feministiskt perspektiv?

¹ Stenmark. 2012, 52-56. Lloyd 1999. 24-27, 48-51. Jonsson 2008. 50-54

1.2 Syfte och frågeställning

Den filosofiska gudsdiskussionen har genom historien bidragit med olika sätt att beskriva Gud. Dessa har skapats för att bland annat finna allmänna begrepp, som sin tur ska bevisa eller inte bevisa Guds existens. Gudsbeskrivningarna har inneburit beskrivningar som mestadels framtagits utifrån ett manligt, västerländskt perspektiv som inkluderat dess kontext, erfarenhet och synsätt.² Uppsatsen syfte är att analysera ett av dessa sätt att beskriva Gud på, det teistiska synsättet. Jag har valt att analysera religionsfilosofen Richard Swinburnes gudsbeskrivning som bygger på en teistisk beskrivning av Gud som allsmäktigt, allvetande, fullkomligt god och fri. En teistisk beskrivning av Gud har fått en allmän kritik om att vara problematisk eftersom den använder sig av ett avskalat sätt att tala om Gud som gör att själva essensen försvinner. Det är en avskalad bild av Gud som missar många delar i sin beskrivning för att den fokuserar på att finna en logisk och allmän förklaring för vem Gud är. Swinburne anammar detta sätt att beskriva Gud på och hör till den analytiska filosofiska traditionen inom ett västerländskt filosofiskt sammanhang. Han använder de teistiska gudsbegreppen allvetande, allsmäktigt, fullkomligt god och fri för att finna en logisk förklaring för Guds existens. Genom denna beskrivning strävar Swinburne efter att finna en allmän och vetenskaplig beskrivning av Gud som ska vara bevisande av Guds existens.³

Enligt en feministisk filosofisk kritik har det som ansetts kvinnligt enligt en klassisk västerländsk filosofi också varit underordnat det som presenterats som manligt. Inom den västerländska filosofin finns den feministiska kritiken till en gudsbeskrivning utifrån vetenskapliga och analytiska förklaringar. Det är en feministfilosofisk inriktning inom den kontinentala filosofin som istället för en analytisk och vetenskaplig beskrivning fokuserar på att inräkna erfarenheter, historia, kontext och språk i beskrivningen av Gud.⁴ Mitt syfte är därför att utifrån en sådan feministisk inriktning analysera Swinburnes gudsbeskrivning och problematisera den utifrån frågeställningen:

- Är det möjligt för kvinnan att tro på en Gud enligt Richard Swinburnes teori om att Gud är allvetande, allsmäktigt, fullkomligt god och fri?

Frågeställningen används i syfte att öppna upp gudsbeskrivningen Swinburne använder sig av. Genom att ständigt ställa frågan till Swinburnes gudsbeskrivning, problematiseras hans

² Lloyd 1999. 79-80

³ Jonsson.2008. 132-133, 262-263

⁴ Lloyd.1999. 7-8. Taguchi. 2014. 17

filosofiska sätt att arbeta, eftersom det upprepade gånger ifrågasätter om han noterar könsskillnader och nedärvida strukturer i sin beskrivning. Frågeställningen är enkelt att svara på eftersom jag tror att det finns kvinnor som kan tro på den Gud som Swinburne presenterar. Den får istället agera riktlinje för hur analysen bedrivs genom att finna det som kan uppfattas problematiskt i Swinburnes gudsbeskrivningar ur ett feministiskt perspektiv.

1.3 Teori och metod

Den feministiska analysen av Swinburnens teistiska gudsbeskrivning utgår från en feministisk poststrukturalistisk teori. Det som är gemensamt för olika feministiska teorier är att de vill belysa problem som orsakar bristande jämställdhet mellan mannen och kvinnan. Hillevi Lenz Taguchi, professor i pedagogik och barn- och ungdomsvetenskap, skriver om vad feministisk poststrukturalistisk teori är, om hur den poststrukturalistiska feminismen kommer som en tredje våg efter bland annat den liberala och radikala feminismen. Hon beskriver det feministiska poststrukturalistiska uppdraget på ett sätt som gör att det skiljer sig från andra feministiska teorier. Den belyser inte bara ojämlikheter som finns mellan olika kön, utan talar också om problematiken med att definiera manligt och kvinnligt. Detta görs genom att visa på hur kvinnliga och manliga ideal är konstruerade av kontextuellt baserade ideal och hur dessa kan lösas upp genom en ökad medvetenhet om hur kontexten människan befinner sig i påverkar hennes uppfattningar.⁵

Exempel på andra feministiska teorier är liberalfeminismen som arbetar för ett mer jämställt samhälle i form att inkludera kvinnan i den manliga sfären genom likvärdiga löner och arbeten. Den radikala feministiska teorin handlar istället om att göra kvinnan så oberoende av mannen som möjligt eftersom kvinnan ständigt ansågs vara underordnad i mannens sällskap. Den poststrukturalistiska feminismen tar ett steg längre än de andra feministiska teorierna och fördjupar min analys på så sätt att den lyfter en samtida feministisk debatt som pågår om vad det kvinnliga och manliga egentligen innebär och hur det påverkar människan. Det är en teori som ligger nära den aktuella postmoderna debatten om hur modernitetens tankesätt varit exkluderade för flera grupper i samhället, inte minst de kvinnliga. I analysen av Swinburnes gudsbeskrivning används feministfilosoferna Pamela Sue Anderson och Grace M Jantzen. De får representera en kontinentalfilosofisk tradition som ställer sig i kontrast till Swinburnes analytiska och vetenskapliga sammanhang. Även om dessa tre filosofer ingår i en västerländsk

⁵ Taguchi. 2014. 13-17

filosofisk kontext representerar de olika sammanhang och tillvägagångssätt i hur religionsfilosofi ska bedrivas. Anderson och Jantzen ingår inte enbart i uppsatsens metod att analysera Swinburnes gudsbeskrivning, de utgör även den teoretiska utgångspunkten eftersom deras sammanhang även inkluderar ett poststrukturalistiskt tänkande.⁶

Att analysera ett traditionellt västerländskt filosofiskt sätt att beskriva Gud är inte unikt och betyder att det kan göras och har gjorts på olika sätt. I uppsatsen ligger fokus på att analysera Swinburnes gudsbeskrivning idéanalytiskt ur ett poststrukturalistiskt feministiskt perspektiv med Anderson och Jantzen som representanter för ett feministiskt poststrukturalistiskt arbete. Fokus är att belysa de beskrivningar Swinburne gör, men i skenet av detta feministiska perspektiv. Eftersom Swinburnes sätt att beskriva Gud utgår från att bevisa Guds existens, är det ofta vanligt att sannolikheten i en sådan beskrivning analyseras. Metoden riktar istället in sig på att analysera Swinburnes gudsbeskrivning och gudsuppfattning som presenteras i form av de teistiska karaktärsdragen allsmäktig, allvetande, fullkomligt god och fri.⁷

Med bakgrund i den kortfattade beskrivningen om hur en nutida filosofiska diskussion ser ut fokuseras uppsatsen till ett kort nedslag i historien som uppmärksammat en del av den grekiska filosofins tudelade syn och förnuftets betydelse för hur Gud har framställts genom filosofins historia. Nedslaget är betydelsefullt eftersom det ger en historisk förklaring och ett sammanhang till den feministiska kritiken som analysen sedan bygger vidare. Analysen utgår från Andersons och Jantzens feministiska religionsfilosofiska arbete som ifrågasätter och belyser utelämnandet av feministiska perspektiv i religionsfilosofin. I läsningen av Swinburne har jag analyserat och diskuterat hans gudsbeskrivning utifrån Anderson och Jantzens arbete, där de poststrukturalistiska feministiska teorierna varit fokus för vilka problem som diskuteras. De utvalda problemen som diskuteras är den teistiska tron på Gud som något universellt och koherent, samt den rationella och kroppsliga uppfattningen av människan och Gud.

1.4 Material och avgränsningar

Den feministiska analysen skrivs fram genom en läsning av Richard Swinburnes material *The Existens of God* och *The Coherence of Theism*, med inriktning på den teistiska gudsbeskrivningen allsmäktig, allvetande, fullkomligt god och fri. Som jag tidigare nämnt ingår han i ett angloamerikanskt sammanhang med rötterna i den analytiska filosofin. Hans

⁶ Taguchi. 2014. 17-18

⁷ Grenholm. 2006, 213-216

religionsfilosofi bygger på att föra samman argument om Guds existens med vetenskap för att stärka beläggen om Gud existens. Det är också viktigt för Swinburne att förklara Guds existens genom människans eget sätt att nå kunskap och därför kretsar en del av hans arbete runt medvetandet och dess funktion. Swinburnes filosofiska arbete används ofta som exempel på en vetenskapsbaserad filosofi. Hans tydliga vetenskapliga hållning och utgångspunkten att finna en allmän bevisning för Guds existens väckte mitt intresse att göra en djupare analys av hans resonemang för att undersöka om hans gudsbeskrivningen blir tillgänglig för alla. Eftersom Swinburne tillhör ett mansdominerat filosofiskt sammanhang blir det också intressant att undersöka om hans resonemang enbart utgår från manliga föreställningar.⁸

För att ge en förståelse till den allmänna feministiska kritik som givits till det filosofiska sammanhang som Swinburne tillhör, behandlar det historiska nedslaget delar av materialet *Det manliga förnuftet - "Manligt" och "kvinnligt" i västerländsk filosofi* av Genevieve Lloyd och Ulf Jonssons *Med tanke på Gud – en introduktion till religionsfilosofin*. Materialet har en bred och noggrann historisk genomgång som i uppsatsen avgränsas till de historiska nedslag som rör kvinnans underordning och vad som ansågs skilja sig mellan kvinnlig och manlig gudskontakt.

Den feministiska analysens material utgår ifrån Grace M Jantzens (bortgång2006) *Becoming divine* och Pamela Sue Andersons *A Feminist philosophy of religion*. Anderson och Jantzen ingår båda i en kontinental filosofisk tradition och i en ny filosofisk era som presenterar vikten av det feministfilosofiska arbetet. Jantzens material fokuserar på att visa den manliga symbolik som dominerar den klassiska västerländska filosofiska traditionen och refererar till den franska filosofins betydelse för att synliggöra patriarkala strukturer. Andersons material fokuserar på att synliggöra myter och den rationella synen inom religionsfilosofi och utifrån den problematisera uteslutande av det kvinnliga inom dessa områden. Valet av Anderson och Jantzen har gjorts utifrån deras belysande av myter och strukturer som finns och att de både presenterar delar av ett feministiskt poststrukturalistiskt tänkande och arbetssätt som utgör uppsatsens teori. Avgränsningarna i materialet resulterar i ett fokus på den manliga rationaliteten, könsskillnader i form av det manliga och kvinnliga subjektet och erfarenheter kring föreställningar och symboler i gudsbegreppen som Swinburne använder sig av. Uppsatsens fokus är inte att jämföra och har därför inte fokuserat på Andersons och Jantzens skillnader och likheter, utan har istället fokuserat på hur de diskuterar ovanstående ämnen, för

⁸ Information om Richard Swinburne, hämtat från filosofiska intuitionen, Oxford Universitys hemsida. u.å. Länk: <http://users.ox.ac.uk/~orie0087/> (hämtad 2015-12-04). Jonsson. 2002. 132-133

att kunna applicera dessa på Swinburnes gudsbeskrivning. Andersons och Jantzens filosofiska arbeten har valts ut för att de ger en tydlig kritik mot den teistiska gudsbeskrivningen utifrån ett samtida feministiskt perspektiv. Andra samtida feministiska filosofer så som Mary Daly och Elizabeth Johnson hade kunna vara intressanta för analysen, men för denna uppsats avgränsningar har Anderson och Jantzen valts eftersom deras material ger en bred överblick om vad som kan vara problematiskt inom religionsfilosofin. De ger också en ingående beskrivning på vad som gör teismen exkluderande, där Swinburnes beskrivning nämns som exempel ett flertal gånger. Deras arbeten är också mer samtida och inriktade på att belysa problematiken med könskonstruerade strukturers påverkan på gudsbeskrivningen inom den religionsfilosofiska debatten. Till skillnad från Johnson som bland annat fokuserar på att utforma en omkonstruktion av de manliga pronomenen för Gud, vilket innebär att hon har ett större fokus på gudsnamnen.⁹

De feministiska poststrukturalistiska teoretiska idéerna är hämtade ur *In på bara benet*, en bok skriven av Hillevi Lenz Taguchi. Taguchi är professor i pedagogik och barn- och ungdomsvetenskap. Hennes tidigare böcker behandlar pedagogiska verktyg för bland annat förskolor och skolor som är inriktade på att förändra pedagogiken till att bli mer medveten och jämställd. I uppsatsen används boken för att få en förståelse för hur den poststrukturalistiska feminismens arbete ser ut, vilka frågor som är viktigast att lyfta i arbetet för jämställdhet och hur det kan förändras. Fokus ligger på att klargöra innebörden av teorin och hur den sedan kan appliceras på den gudsbeskrivning som Swinburne gör.¹⁰

1.5 Forskningsöversikt

Tidigare forskning som behandlat religionsfilosofiska diskussioner om kvinnans exkluderande i de gudsbeskrivningar som uppkommit inom det västerländskt filosofiska traditionella arbetet, behandlar vanligen hur manliga pronomen för Gud har dominerat eller frågan om kvinnans rätt till sin egen erfarenhet och tro. För en översikt som behandlar ett forskningssammanhang som denna uppsats knyter an, till har jag valt att nämna en del av det nutida feministiska

⁹ Taguchi. 2014. 17. Information om Elizabeth Johnson, hämtat från Fordham Universitets hemsida u.å. (hämtat 2015-12-16). Länk: http://www.fordham.edu/info/23704/faculty/6347/elizabeth_a_johnson

¹⁰ Information om Hillevi Lenz Taguchi, hämtat från Stockholms Universitet, Barn- och ungdom- vetenskapliga intuitionens hemsida, senast uppdaterad 2015-12-15. (hämtat 2015-12-02). Länk: <http://www.buv.su.se/om-oss/kontakt/presentationer-medarbetare/j-l/lenz-taguchi-hillevi-1.126004>

religionsfilosofiska arbetet som pågår både geografiskt och tidsmässigt nära. Deras arbeten inriktar sig på den kvinnliga erfarenheten och problematiken med att kvinnan själv inte fått delta i bestämmelsen över sin egen kropp eller gudsrelation.

Jonna Bornemark, docent i filosofi vid Södertörns Högskola gör en filosofisk läsning av 1200-talets mystiker Mechthild von Magdeburgs texter i sin bok *Kroppslighetens mystik*. I boken beskriver Bornemark den stora skillnaden mellan de kvinnliga och manliga mystikerna under 1200-talet, som också speglar verkligheten för män och kvinnor i resten av samhället under denna tid. Den stora skillnaden mellan de manliga och kvinnliga mystikerna beskrivs utifrån en fromhetsgrad som är hög hos mannen och lägre hos kvinnan, vilket beror på människans fortplantningscykel. Kvinnans grad av fromhet blir betydligt mindre än mannen på grund av hennes närhet till sin fruktbarhet. Hon får därför en annan roll i sitt samspel med Gud. Men en kvinna som lämnar det traditionella livet och istället bara ägnar sitt liv åt Gud kan till viss del bryta denna tanke. Bornemark följer ett sådant liv när hon läser Mechthild von Magdeburgs text, eftersom Mechthild von Magdeburg levde sitt liv i kyskhets. Bornemark analyserar hennes texter och finner där en ny form av relation med Gud som blir anpassad för kvinnan.¹¹

Bornemark lyfter genom sin läsning både problematiken med kvinnans underkastelse på grund av sin fruktbarhet, men öppnar också för att nå Gud på ett annat sätt än genom den traditionella manliga beskrivningen. Hon gör det genom en historisk bakåtblick för att beskriva de problem som fanns förr med kvinnans religiositet och att det fortfarande är en aktuell fråga. Det Bornemark problematiserar, problematiseras även utifrån uppsatsens frågeställning som specifikt analyserar Swinburnes teistiska gudsbeskrivning. Det som skiljer denna uppsats från Bornemarks arbete är utgångspunkten. I denna uppsats är utgångspunkten att belysa det som kan vara problematiskt med Swinburnes gudsbeskrivning. Bornemark arbetar istället utifrån de problem som finns, som hon sedan försöker finna nya lösningar för.¹²

Kirsten Grønlien Zetterqvist, doktor i religionsfilosofi vid Stockholms Universitet, belyser liknande problem som Bornemark gör, men utgår från en kvinnas liv under 1700-talet och hennes erfarenheter kring att vara fruktbar och vad det hade för konsekvenser. I sin avhandling *Att vara kroppssubjekt* beskriver hon de strukturer som delar upp manligt och kvinnligt, samt synliggör kvinnans underordning. Zetterqvist beskriver hur kvinnan blev tvungen att anamma den redan bestämda tankesfären som fanns om kvinnans fruktbarhet och hur fruktbarheten hos

¹¹ Bornemark. 2015. 44-48, 53-55, 65-68

¹² Bornemark. 2015. 213-215, 226-229

kvinnan blivit bestämd av mannen. Zetterqvist gör ett filosofiskt arbete med denna utgångspunkt där hon utifrån det kvinnliga perspektivet gör en omtolkning om vad fruktbarheten verkligen innebär utifrån kvinnans erfarenheter. Hon behandlar inte gudsbeskrivningen i sin avhandling, men belyser de problem som kvinnan har när det handlar om bland annat sin tro och sina erfarenheter.

Både Zetterqvist och Bornemark arbetar för att finna nya lösningar på de problem som finns för vad som anses vara kvinnlig eller gör det svårt för kvinnan att ha en gudsrelation. Till skillnad från detta tillvägagångssätt utgår denna uppsats istället på att finna problemen genom att analysera Swinburnes gudsbeskrivning för att understryka det som kan anses vara problematiskt eller exkluderande av det kvinnliga, inte att hitta nya begrepp och lösningar.¹³

I artikeln *Finns Gud? Feministiska förhållningssätt till en omdebatterad fråga* skriver Erica Appelros, docent i religionsfilosofi vid Lunds Universitet, om könsrollernas betydelse för hur vi ser på verkligheten och hur vi ser på Gud. Att behöva välja mellan en användning av en realistisk eller antirealistisktolkning i det feministiska arbetet kring frågan om Gud tycker Appelros är för enkelt och menar att det istället handlar om hur vi ser på verkligheten, vilket i sin tur handlar om vilken kontext vi lever i och vilka värderingar som den inkluderar. För en förändring av könsskillnaderna som finns inom exempelvis fundamentalistiska religiösa kontexter behövs även en förändring i hur vi ser på Gud. Appelros menar att gudssynen hör samman med människosynen och att människan ser på verkligheten utifrån vem Gud är. Hennes artikel behandlar det som blir en viktig bakgrund till uppsatsens ämne för att den behandlar problematiken med de strukturella könsrollerna som finns och hur de har att göra med människans gudsuppfattning, sig själv och begreppen manligt och kvinnligt.¹⁴

Appelros, Bornemark och Zetterqvist arbetar för att belysa de strukturella skillnader som finns mellan mannen och kvinnan i det klassiska västerländska filosofiska sammanhanget, för att sedan finna begrepp och lösningar som gör religionsfilosofin mer jämställd. De visar på det feministiska religionsfilosofiska arbete som förs och som också bygger på den kritik som allmänt riktas till den kunskaps- och förnuftsbaseade västerländska religionsfilosofins patriarkala dominans. Det är en viktig diskussion ur ett feministfilosofiskt sammanhang där även denna uppsats hamnar.

¹³ Zetterqvist. 2002. 23-30, 46-51, 170-175, 203-207

¹⁴ Appelros. 2003. 71-76, 79-81, 83-84.

2 Den teistiska gudsbeskrivning som den sanna tron

En teistisk Gud med egenskaperna allsmäktig, allvetande, fullkomligt god och fri är en gudsbeskrivning som Richard Swinburne använder sig av när han motiverar Guds existens. Den teistiska modellen blir kärnan i Swinburnes resonemang för hur människan ska tala om vem Gud är och i denna uppsats hänvisar jag till Swinburnes gudsbeskrivning när jag talar om teismen (även om teismen är ett brett och allmänt begrepp som används av många teologer och religionsfilosofer). Genom att Gud tillskrivs de teistiska karaktärsdragen menar Swinburne att Gud är evig och kroppslös. Gud är inte vetande, utan allvetande, inte god, utan fullkomligt god och inte mäktig, utan allsmäktig, vilket betyder att Gud inte är begränsad så som människan. Gud är genom dessa begrepp evig och genomsyrar allt.¹⁵

Swinburne beskriver sitt uppdrag som att övertyga dem som ännu tvivlar på att Guds existens kan bevisas. Det gör han med en bevisning som ligger nära andra typer av vetenskapliga bevisningar som är allmänt vedertagna i samhället. Genom denna bevisning som även ska tilltala forskare inom andra områden ska Swinburnes arbete vara omvändande. Han gör denna beskrivning av Gud utifrån en klassisk teistisk bild av Gud som allsmäktig, allvetande, fullkomligt god och fri, som han sedan beskriver som en allmän modell för hur Gud ska beskrivas. Bevisningen gör Swinburne genom en argumentation som behandlar gudsbegreppens koherens, men också hur tron på en teistisk gud kan legitimeras utifrån förnuftet.¹⁶

Analysen kommer i detta kapitel att behandla problematiken med beskrivningen av Gud utifrån en allmän modell och hur det egentligen bidrar till en omvänd effekt av vad den egentligen vill åstadkomma. Jantzen belyser i sin kritik att kontexten har en stor påverkan på hur människans åsikter och föreställningar skapas, vilket också är en viktig faktor att ta hänsyn till i filosofiska resonemang. För att få en förståelse för Jantzen, men också Andersons kritik, innehåller även detta kapitel ett historiskt nedslag som beskriver en kontext som kan påverka Swinburnes sätt att beskriva Gud.

¹⁵ Swinburne. 1979. 102-103, 95-96

¹⁶ Swinburne. 1979. 60-63. Swinburne. 1977. 1, 41-42, 50-51

2.1 Att tala om Gud utifrån en tudelad uppfattning om manligt och kvinnligt.

Under ytan bakom varje människas yttrande finns strukturer som påverkar hur hen väljer att förklara det hen känner eller tycker. Att forma tankar och åsikter kräver också en uppfattning om världen, hur den ser ut och fungerar. Den feministiska poststrukturalistiska teorin bedriver denna tes som särskilt belyser de uppfattningar som människan har om vad som är manligt och kvinnligt. Uppfattningen om vad som är kvinnligt eller manligt i sin natur handlar enligt denna teori inte om medfödda egenskaper hos människans subjekt, utan det handlar istället om vad det finns för uppfattningar i den kontext som människan föds in i. Hillevi Taguchi beskriver den poststrukturalistiska uppfattningen av kvinnligt och manligt som om att det inte finns något som är kvinnligt eller manligt givet i människans subjekt, det är endast konstruerade uppfattningar som existerar i samhället. Uppfattningarna om manligt och kvinnligt kan därför variera beroende på var eller hur vi är uppväxta. De kontextuella uppfattningarna kan också vara avgörande för hur människan använder sitt språk, som också har påverkat den traditionella västerländska filosofins arbete kring att förklara Guds existens. Det har bland annat påverkats av den tudelade synen på manligt och kvinnligt från den grekiska filosofins skola.¹⁷

Jantzen och Anderson talar om en gudsbeskrivning utifrån manliga begrepp och erfarenheter som problematisk, eftersom den baseras på beskrivningar som endast är tillskrivna det som anses vara manligt. Det gör att åtkomsten av Gud inte är lika möjligt för det kvinnliga subjektet beroende på att det exempelvis stod närmre de kvinnliga egenskaperna, som att vara utrustad med en svaghet för de kroppsliga jordiska begärens. Den dualistiska uppdelningen mellan manligt och kvinnligt samt materia och själ har enligt Anderson och Jantzen skapat filosofiska strukturer och modeller för hur vi ska se på Gud. Det är allmänna modeller som flörtar med det vetenskapliga tänkandet och kan vara modeller som förnekar andra sätt att beskriva Gud.¹⁸

Den grekiska dualistiska världsbilden ligger till grund för en stor del av den västerländska tankevärlden. Att skilja mellan kropp och själ har varit viktigt för att visa på att materia och själ inte är detsamma. Kroppen får stå för det förgängliga, någonting som håller själen fången och är beroende av begäret. Själens del av det potentiellt gudomliga hos människan och är överordnad materien som bland annat får symbolisera kroppen, enligt ett platoniskt tankesätt. Denna uppdelning handlade inte bara om att kontrahera själen och kroppen. Det var även en

¹⁷ Taguchi. 2014. 18-19

¹⁸ Jantzen.1998 18-21, Anderson.1998. 6-9

skillnad mellan könen, det manliga och kvinnliga. Genom att koppla det kvinnliga könet till det kroppsliga och det manliga till det mer själsliga, infördes också en distinktion mellan könen. Eftersom de kvinnliga egenskaperna blev sammankopplade med det som ansågs vara materiellt och inte lika starkt sammankopplade med det gudomliga, blev det kvinnliga också lägre ställt både fysiskt och psykiskt. Det som ansågs vara kvinnligt tillskrevs kvinnan. Hennes karaktärsdrag ansågs vara styrda av begäret och hennes själ var därmed mindre pålitlig än den manliga själen.¹⁹

Att finna andlighet genom själen var en tydlig poäng både hos Platon och Aristoteles. För mannen krävdes det att bära på en alltmer fruktsam själ än fruktsam kropp för att finna sitt förnuft. Enligt den historiska presentation av Genivive Lloyd i *Det manliga förnuftet* så var kvinnans själ inte inkluderad i diskussionen om hur människan skulle gå tillväga för att ha möjlighet att använda själens andliga avlande, som i sin tur var källan till förnuftet. Idéerna om den naturliga uppdelningen mellan kropp och själ hade en bidragande påverkan på hur diskussionen sedan skulle föras vidare för hur filosofer och teologer skapade begrepp för att tala om Gud.²⁰

Uppfattningen om att det manliga och kvinnliga skulle vara varandras kontraster fortsatte att sätta präglet på hur människan skulle förstå sig själv och Gud. En förståelse för vem Gud var innebar också en förståelse av sig själv som Guds avbild. I den hebreiska bibeln (1 Mos 1: 27) står det:

”Gud skapade människan till sin avbild, till Guds avbild skapade han henne. Som man och som kvinna skapade han dem.”²¹

Förutom denna bibelvers presenterar Lloyd Augustinus tolkning av 1 Korinthierbrevet 11:7-15 som blir motsägelsefull till berättelsen om människans skapelse.²² Kvinnan blir betraktad som Guds avbild så länge hon anses vara en medhjälpare till mannen. Det betyder att kvinnan bara blir till Guds avbild i gemenskap med mannen. Uppdelningen fortsatte att fastställas genom kvinnans och mannens olika uppgifter. Det är snarare en fråga om vilken roll kvinnan respektive mannen har än om fortplantningen som sådan enligt Thomas av Aquinos teori som beskrivs av

¹⁹ Lloyd 1999. 23-25

²⁰ Lloyd.1999. 26-31

²¹ 1Mos 1:27

²² 1 Kor 11:7-15

Lloyd. Det är kvinnans roll i fortplantningen som gör att hon blir mannens hjälpreda, men det är mannen som är mer benägen att använda de starka förmågorna, så som förnuftet.²³

Lloyd presenterar tanken om att grundförståelsen för vem Gud är eller hur människan ska tala om Gud inom filosofin påverkats av att människan enligt bibeltexten är skapad till Guds avbild, men också utifrån de olika uppdragen mannen och kvinnan hade. Tolkningen om att mannen är bättre lämpad för att utföra det förnuftiga tänkandet fördes också vidare till uppfattningen om hur människan skulle se på Gud och vilka begrepp som bör användas för att beskriva Gud. Förnuftstanken som en manlig egenskap utvecklades inom teologin och filosofin till att vara det redskap människan behövde för att föreställa sig Gud. Ulf Jonsson presenterar i sin bok *Med tanke på Gud* hur människans förnuft blev en alltmer vanlig modell att använda sig av för att förklara hur kunskapen om Gud skulle nås. Men för att kunna lita på sitt förnuft var det viktigt att erkänna existensen av en allsmäktig och god Gud som skapat människan och hennes förnuft. Det försäkrade förnuftet som en trovärdig källa eftersom Gud inte har i åtanke att lura människan och skapar därför inte henne med ett förnuft som skulle bedra.²⁴

Att tala om Gud har kommit från bilden av vem människan är i sin natur. Det har gjorts utifrån bibliska skrifter, som också tolkats och teoretiserats av filosofer som i sin tur varit influerade av bland annat den grekiskfilosofiska tankesfären. Att förnuftet och tänkande var redskap för att bevisa Guds existens blev början på en filosofi som såg sitt uppdrag att i samklang med vetenskapen försöka bevisa Guds existens. Denna början blev också en bakgrund för den filosofiska skola som Swinburne har sitt sammanhang i.²⁵

De exempel som presenteras av Lloyd och Jonsson är historiska nedslag i de västerländska filosofiska traditionerna. Traditionerna har präglats av de könsföreställningar som funnits i samhället, som också påverkat gudsbeskrivningar. Jantzen problematiserar denna form av tradition när hon ger en generell kritik till angloamerikanska filosofers utformande av sin filosofi. Det är en filosofi där Guds existens diskuteras utifrån vetenskapliga modeller som i sin tur förklaras som allmänna begrepp. Att utforma en sådan filosofi innebär också att många röster utesluts, menar Jantzen. Att utforma en filosofi, med syfte på att bevisa Guds existens genom vetenskapliga modeller som ligger nära annan vetenskap gör att andra aspekter av Gud försvinner. Exempelvis beskrivning utifrån erfarenheter och känslor. Jantzen kritiserar

²⁴ Jonsson. 2008. 66-69

²⁵ Jonsson. 2008. 87-88

Swinburnes filosofiska arbete och menar att även hans gudsbeskrivning kan leda till en uppdelning mellan vad som är mer sant eller falskt. Det finns en bakgrundshistoria som påverkar hur definitioner görs och även Swinburnes gudsbeskrivning kan uppfattas som påverkad av sin kontext. Jantzen ger just denna kritik för att hon anser att en sådan filosofi är exkluderande på grund av att den har målet att bevisa den sanna tron, men också att den beskriver Gud utifrån könkonstruerande modeller.²⁶

2.2 Den sanna tron utifrån en universell modell

Religionen har enligt den analytiska tradition Swinburne befinner sig i blivit något som är i behov av att bevisas på ett allmänt och trovärdigt sätt, ett sätt som är lätt att ta till sig. Swinburnes sätt att bedriva filosofi påverkar resultatet av vilka karaktärsdrag som tillskrivs Gud, menar Jantzen. Hon uttalar ett generellt problem angående det angloamerikanska sättet att bedriva filosofi på och menar att detta arbete, som innefattar även Swinburne, skapar ett vi och dem. Det leder till att tron delas upp i två delar, den sanna riktiga tron och den icke korrekta tron. Jantzen menar att denna uppdelning bidrar till rätt och fel, där den sanna tron får innebörden att leda människan till att bli fri, men den icke korrekta tron får vara förövaren som leder människan till vantro.²⁷

Genom Swinburnes fokus på att förklara koherensen i de teistiska begreppen, utesluter han den kontinentala filosofins fokus på erfarenhetsbaserad forskning kring Gud, menar Jantzen. Att med sin filosofiska forskning ha som uppdrag att komma närmre den vetenskap som har i uppdrag att bevisa, leder till att frågan om vem Gud är förklaras likt en rak och ensidig väg. Då försvinner djupet i tron, erfarenheten och människan bakom tron. Den raka och ensidiga vägen som Jantzen beskriver är en väg som används enbart för att bevisa Guds existens. Tron kan i detta fall bli åsidosatt eftersom fokus ligger på att finna förklaringen för Guds existens, endast utifrån en vetenskaplig agenda. Anledningen till att människan har en tro försvinner bakom de olika argumentationernas teorier och istället fokuseras det på att finna en förklaring som gör att alla människor kan ta till sig existensen av Gud. Jantzen menar att frågan om människans längtan, behov och kärlek utelämnas i den teistiska beskrivningen om vem Gud är. Behoven hos den troende människan blir åsidosatt eftersom beskrivningen av Gud blir viktigare att förklara ur ett vetenskapligt perspektiv.²⁸

²⁶ Jantzen. 1998. 24-25

²⁷ Jantzen. 1998. 18-20

²⁸ Jantzen. 1998. 20-24, 64-65, 67

För att söka bevis för Guds existens och veta hur Gud ska beskrivas, inleder Swinburne sin beskrivning med att tala om människans förnuft. Förnuftet är något som vi mött tidigare i Jonssons beskrivning av historien när det kommer till att fastslå vad som är sant eller falskt. Att förlita sig på förnuftet borde vara en säker källa enligt den historiska beskrivning som Jonsson gör. För att kunna tillämpa förnuftets egenskap av att finna kunskapen om Gud, krävs också en tro på Gud. Swinburne väljer att gå en liknande väg som Jonsson beskriver, genom att föra samman förnuftet och Guds existens eftersom han vill betrakta människans förnuft som neutralt. Genom att använda det neutrala förnuftet blir också utgångspunkten neutral och betraktat från ett utifrån perspektiv. Att kunna diskutera och tala om Guds existens ur ett allmänt synsätt öppnar upp för en diskussion om Guds existens på en allmän nivå, där icke troende och troende kan mötas, menar Swinburne.²⁹

Den bakomliggande tanken med att beskriva Gud utifrån en allmän modell är att skapa en grund för alla människor att förlita sig på när de ska beskriva Gud. Jantzen menar att det inte behöver vara problematiskt i sig att finna begrepp för hur vi kan tala om Gud. Det som gör Swinburnes gudsbeskrivning problematisk är hans sätt att bedriva frågan på, eftersom utgångspunkten för hans filosofiska arbete blir att bevisa Guds existens på ett så vetenskapligt sätt som möjligt. Jantzen menar att det tappar själva essensen i vem Gud är. Det blir ett enhetligt sätt att tala om Gud som endast för med sig en vetenskaplig förklaring för att Gud verkligen existerar, men inte varför Gud existerar.³⁰

Problemet med Swinburnes teistiska beskrivning av Gud är inte de specifika karaktärsdragen han nämner, utan att fokus ligger på att bevisa Guds existens och att det endast finns ett sätt att bevisa detta på. Frågan om varför Gud existerar och hur människan uppfattar Guds existens genom sina erfarenheter utesluts. Vad är det för gudsbild som Swinburne presenteras om fokus endast är att bevisa existens?

2.3 Teismens koherens

De teistiska dragen som Swinburne använder för att beskriva Gud menar han är en allmän modell för hur Guds existens kan förklaras och genom att använda sig av en allmän diskussion om vem Gud är, så kan människan komma fram till en trovärdig beskrivning av Gud. För att bevisningen av Guds existens ska vara trovärdig, krävs en beskrivning som är koherent, menar Swinburne.

²⁹ Swinburne.1979. 1-3

³⁰ Swinburne 1979 155-157, en presentation av Swinburnes mål med sin gudsbeskrivning, som kritiserar utifrån Jantzens material: Jantzen. 1998. 23-27

De teistiska begreppen allsmäktig, allvetande, fullkomligt god och fri som han tillskriver Gud har egenskaperna att vara koherenta, vilket betyder att de har en sammanhängande funktion som gör det möjligt att användas för en trovärdig gudsbeskrivning.

Swinburne talar om Gud utifrån beskrivningen av Gud som okroppslig. Han vill förklara de teistiska begreppen som koherenta eller med andra ord sammanhängande och beroende av varandra. Det ligger i Guds natur att vara okroppslig och om denna okroppslighet förnekas, förnekas också tanken om att det skulle finnas en begränsad materia som bara Gud kan kontrollera. Genom sin okroppslighet kan Gud också kontrollera och påverka alla delar av universum på samma gång och på grund av sin okroppslighet beskriver Swinburne även Gud som närvarande överallt, i framtiden, dåtiden och i nutiden. Det innebär att Gud har kontroll över de materiella objekten och naturlagarna. Gud är grunden till allt som är skapat och som skapas av det som Gud har skapat. Från Swinburnes beskrivning av Gud som genomsyrar allt genom att vara närvarande överallt, blir Gud också allsmäktigt genom sin möjlighet att närvara överallt och vara grunden till allt som skapas och har skapats. Gud bli skaparen och genom att Gud är skaparen så blir Gud också allvetande. Swinburne förklarade det genom att Gud är skaparen och vet allting om allt. På grund av Guds allvetande egenskap borde Gud också vara fullkomligt god eftersom Gud har vetskap om allt, även det som anses vara gott.³¹

För att visa på de titlar Swinburne tillskriver Gud talar han om Gud som evig i sin essens. Det skulle betyda att Gud vore det enda levande som också har absolut vetskap om världen och universum. Allt annat skulle därför betraktas som något alldagligt och vanligt i jämförelse. Men skillnaden mellan Gud som allvetande och allsmäktig eller allvetande och allsmäktig i sin essens vore stor enligt Swinburne. Om Gud inte vore detta i sin essens skulle Gud vara beroende av endast den kunskap som finns, vilket skulle leda till bland annat en brist i kunskapen om något annat skulle hända, menar Swinburne, till skillnad från om Gud vore allvetande och allsmäktig i sin essens. Gud skulle då kunna styra över det som sker, för att allt som sker inträffar enbart för att Gud handlar så att det sker.³²

Swinburne benämner ovan ett koherent samband mellan två av de teistiska begreppen, allvetande och allsmäktig, vilket också blir ett ytterligare bevismaterial för att den teistiska modellen bör vara den allmänna och lämpliga modellen för beskrivningen av Guds existens. I

³¹ Swinburne 1979. 90-93

³² Swinburne 1977. 95-97

denna beskrivning lyser den kritik som Swinburne fått tidigare av Jantzen igenom angående ensidiga förhållningssätt till hur Guds existens bör förklaras. Genom de teistiska begreppen kan enligt Swinburne Guds existens bevisas utifrån sin egen teori. Frågan om existensen blir obetydlig i den mån att Gud bevisas utifrån den kontext som Swinburne lever och verkar i, som också kan påverka valet av gudsbeskrivning som Swinburne använder. Han är verksam och uppväxt i en västerländsk kontext som har tydliga influenser historiskt från bland annat det grekiskfilosofiska sättet att se på människan som bland annat tudelad, kropp och materia, samt att kontakten och förståelsen av Gud skedde genom förnuftet och intellektet. Jantzen kritiserar Swinburne och hans sammanhang för att vara ensidigt och uteslutande av andra sätt att försöka förstå Guds existens på. Det leder inte bara till ett uteslutande av andra metoder och teorier om Guds existens, utan en uteslutning av andra grupper i samhället, som inte passar in i mallen för den västerländska tankesfären eller sammanhanget. Detta exkluderande får Jantzen fram i det som hon kallar att läsa dubbelt, *the double reading*.³³

2.3.1 Den dubbla läsningen av teismen

Den dubbla läsning, som Jantzen vill applicera på Swinburnes gudsbeskrivning grundas i ett dekonstruktivistiskt sätt att arbeta. Det innebär att dekonstruera en redan konstruerad text eller metod för att problematisera det som står och det som inte finns med. I Jantzens fall belyser hon denna metod för att öppna upp för vilka tolkningar av Gud som kan försvinna, men egentligen borde vara där för att den kvinnliga rösten också ska få bli hörd och inkluderad. Den dekonstruktivistiska metoden öppnar upp den teistiska beskrivningen genom att den både förstås utifrån det sätt som den förklaras, men också utifrån det som inte finns med eller förklaras i beskrivningen av Gud. Swinburnes teistiska beskrivning av Gud blir problematisk eftersom hans utförande är ensidigt och innehåller ett antingen eller val. Hans utförande av gudsbeskrivningen leder till ett uteslutande av de tolkningsmodeller som finns mellan spannet teism och ateism. Swinburnes beröringspunkt innebär endast en bevisning hur Gud existerar utifrån sin egen teori om att gudsbegreppen måste vara koherenta, menar Jantzen. Hon menar att genom uteslutandet av olika filosofiska perspektiv, som berör tanken om hur vi kan förstå Guds existens, leder till ett förminskande av andra trosuppfattningar, som i sin tur för med sig ett legitimerande av sexism, rasism och kolonialism. Det hänger samman med den uppdelning som Jantzen menar lätt kan inträffa om en gudsbeskrivning utgår från att finna den sanna tron

³³ Jantzen.1998. 59, 61

eller beskrivningen. Om endast en beskrivning anses vara den sanna, utan att andra gudsbeskrivningar tas i beaktning kan det naturligt leda till ett ”vi och dem”.³⁴

Den tudelning mellan sann tro och icke sann tro som kan uppfattas i Swinburnes teistiska gudsbeskrivning, kan även uppfattas som en delning av tron där teismen och ateismen får stå som representanter för varje sida. Det innebär att antingen tro på Gud (utifrån den teistiska beskrivningen) eller inte tro på Gud. Förklaringarna av vem Gud är fortsätter att innebära ett val som är svart eller vitt, antingen eller. Denna uppdelning som finns i Swinburnes gudsbeskrivning blir problematisk, enligt Jantzen, eftersom det handlar om att människan bara har de två valen. Den teistiska gudsförklaringen Swinburne använder sig av blir komplex för att den endast utgår och vänder sig till en kontext, som också riktar sig till en liten andel av alla troende. Jantzen menar att det är en beskrivning av Gud med västerländska maskulina erfarenheter och begrepp. Den teistiska gudsbeskrivningen får symbolisera den västerländske vite mannens världsbild och behov.³⁵

De karaktärsdrag som Gud får i Swinburnes teistiska beskrivning kommer från det klassiska västerländska filosofiska sammanhanget, som beskriver Gud med manliga metaforer och västerländska filosofiska begrepp, som innefattar ett värdesättande av bland annat förnuftet som ett verktyg för att nå kunskap om vem Gud är. Jantzen påpekar att talet om Gud utifrån manliga symboler inte handlar om att förmänskliga Gud. Det ska betraktas som enbart metaforer. Även om användandet av de manliga symbolerna och begreppen bara ska betraktas som metaforer, gör Jantzen iakttagelsen att inga andra metaforer, som exempelvis förknippas med kvinnlighet används i den teistiska gudsbeskrivningen. Användningen av de metaforer som anses vara manliga samt metaforer och begrepp som är rådande västerländska, utesluter de resterande tolkningarna som finns om Guds existens. Det som anses vara kvinnligt blir uteslutet i beskrivningen om vem Gud är eftersom de givna begreppen för vad som är kvinnligt inte används i det filosofiska sammanhang Swinburne befinner sig i. Att använda begrepp som rationell, makt och förnuft i beskrivningar av Gud kan ses som manliga metaforer eftersom de uppfyller betydelsen av vad som har ansetts och anses vara manligt i en västerländsk kontext. Att det i Swinburnes teistiska sammanhang används liknande metaforer och beskrivningar för Guds existens ser både Jantzen och Anderson som problematiskt, vilket de lyfter i sin fråga om den rationella mannens beskrivning av Gud och vad uteslutandet av kvinnliga metaforer gör

³⁴ Jantzen. 1998. 63-68, 74-75

³⁵ Jantzen. 1998. 75-76

med gudsbilden. Vad Swinburnes manliga sätt att förklara Gud på gör med synen på Gud kommer att problematiseras och analyseras närmre i det tredje kapitlet.³⁶

Den teistiska gudsbeskrivningens försök att förklara Guds existens leder till ett avsmalnat synfält där fokus enbart ligger på att förklara Guds existens och inte varför Gud existerar, vad behovet är hos människan av en Gud eller varför Gud beskrivs på olika sätt från olika synvinklar. För vem blir Gud om Gud bara presenteras utifrån teorier som enbart vill belägga Guds existens? Jantzens dubbla läsning av teismen synliggör den smala avbildningen av Gud som framställs utifrån ett patriarkalt synsätt.

“Indeed religion (and therefore the philosophy of religion which legitimizes it) is of utmost importance in this view, since the masculinist symbolic of the west is undergirded by a concept of a God as Divine Father, a God who is also Word, and who in his eternal disembodiment, omnipotence, and omniscience is the epitome of value.”³⁷

Genom detta citat argumenterar Jantzen för att bilden av vem Gud är i västvärlden blir en bild som grundar sig på maskulina normer och begrepp. Det är ett filosofiskt arv som talar utifrån en manlig erfarenhet och ett manligt behov av hur Gud bör eller ska se ut på grund av igenkänningsfaktorer, men också utifrån begrepp som sedan går att vetenskapligt bevisa.³⁸

Sammanfattningsvis så blir Swinburnes teistiska allmänneliga gudsbeskrivning inte allmän och inkluderande, tvärtom. Jantzens kritiska läsning visar inte bara på en problematik med de begrepp som Swinburne använder sig av, utan också på vilket sätt han bedriver sin filosofi och vilket mål han har med sitt arbete. Att i syfte med sitt arbete söka bevis för Guds existens som skall inkludera alla, men inte inkluderar alla, visar på en snäv och inrutad gudssyn. Swinburnes försök att bevisa en allmän modell för Guds existens blir istället exkluderande och utesluter dem som inte tillskriver sig en västerländsk manlig världsbild.

Betydelsen av världsbildens ursprung

³⁶ Jantzen. 1998. 27-28. Anderson. 1998. 31-32

³⁷ Jantzen 1998, 10

³⁸ Jantzen. 1998. 9-11

Att använda en västerländsk manlig världsbild som ett sammanfattat begrepp blir problematiskt eftersom det antyder att det endast råder en uppfattning inom den västerländska kontexten. Det låter som om att det finns endast en specifik världsbild eller verklighet att ta ställning till. Jantzen beskriver vad som har funnits och finns att förhålla sig till i form av traditioner och myter:

”The western symbolic is obviously not something that can neatly be laid out in rows of consistent truth-claims....It is rather a hotchpotch of myths, symbols, assumptions, taken-for-granted ideas and beliefs which form the contours of what is readily thinkable...”³⁹

Jantzen blottlägger den bakgrund som finns bakom varje verklighetsuppfattning, vilket hon menar även finns hos det västerländska filosofiska sättet att tänka. Det vetenskapliga letandet efter vad som är den sanna uppfattningen om Guds existens blir som tidigare diskuterat inte lika universellt och inkluderande som Swinburnes egentliga grundtanke är. De bakomliggande myterna och uppfattningarna, menar Jantzen påverkar hela beskrivningen av Gud i form av att Gud blir en gud utifrån en manlig västerländsk uppfattning. Jantzen använder synen på döden och vad som inträffar efter döden som ett aktuellt och intressant samtal hos de manliga västerländska filosoferna, som resulterar i en extrem besatthet av döden. Även språket har antagit metaforer som rör döden. Exempel på dessa metaforer är krig och bekämpning som används i vardagligt språk, så som att bekämpa cancer. Ett större fokus har lagts på en uppdelning mellan livet på jorden och livet efter döden. Jantzen beskriver att det kroppsliga livet snarare betraktas som en förberedelse för livet i himlen, vilket också inkluderar en större och tydlig uppdelning mellan kroppen och själen eftersom den jordiska kroppen inte behövs för ett liv i himlen. Den materiella kroppen som föds av kvinnan kan lämnas för att den blir obetydlig för ett liv med det gudomliga. Den platoniskt influerade tudelningen bringar fram en uppfattning av att de kvinnliga uppgifterna härstammar i det jordiska livet och kan vara en av de myter och uppfattningar som bidrar till en tydlig uppdelning mellan vad som är kvinnligt och manligt betingat, även när det kommer till den gudomliga relationer. I en vetenskaplig beskrivning av Guds existens som Swinburne gör, blir myter och associationer viktiga inslag för vilken Gud som presenteras och vems eller vilkens Gud Swinburne verkligen beskriver.⁴⁰

³⁹ Jantzen, 1998. 128

⁴⁰ Jantzen. 1998. 128-133

3. Den rationella mannens Gud

Om Swinburne beskriver Gud utifrån manliga termer och erfarenheter, men samtidigt presentera denna gudsbeskrivning som en allmän trosuppfattning blir beskrivningen problematisk eftersom den då inte utgår från ett neutralt perspektiv, menar Jantzen. Det som är tänkt att vara en inkluderande förklaringar som skulle kunna antas av varje människa, lämnar istället fler människor utanför, enligt Jantzens dubbla läsning. Vad är det som blir problematiskt om Swinburne utgår från en manlig västerländsk världsbild när han beskriver Gud? Skiner hans teistiska beskrivning av Gud igenom myter och uppfattningar, samt kan beskrivningen uppfattas som exkluderande?

3.1 Teismens enkla språk om Gud

Swinburnes beskrivning av Gud som allsmäktig, allvetande, fullkomligt god och fri är grunden till det som han kallar den enkla beskrivningen. Att Gud tillskrivs dessa egenskaper till sin egen essens gör också att uttrycket för Guds existens blir enkelt, menar Swinburne. Enkelheten betyder att Guds egenskaper inte behöver ifrågasättas eftersom de är överskridande. Betoningen på Gud som överskridande ligger i Guds karaktärsdrag som allsmäktig istället för mäktig. Gud har all makt på jorden och i himlen, därför behöver inte Guds makt ifrågasättas eftersom den är allsmäktig. Även Guds allvetskap, godhet och frihet är fullkomliga och genomsyrar allt som funnits, finns eller kommer att finnas, menar Swinburne. Det skulle vara mer komplicerat om Gud vore begränsad så som människan och om Gud skulle vara begränsad skulle Guds makt, kunskap och frihet kunna ifrågasättas. De gudsegenskaper som Swinburne presenterar visar på en betydelse av att allt i världen kretsar kring Gud. Allt är beroende av Gud, men Gud själv är inte beroende av någonting. Guds enkelhet blir därför ett faktum för att världen ska förklaras utifrån Gud. Gudsbegreppen som Swinburne beskriver Gud med gör att Gud blir enkel för att det inte ska gå att ifrågasätta Gud. Om Gud är allvetande istället för vetande, så går Guds kunskap inte att ifrågasätta, eftersom Gud vet allt. Gudsbeskrivningen blir därför enkel.⁴¹

Med denna förklaring blir Gud det som människan inte kan bli och därför blir Swinburnes teistiska beskrivning av Gud enkel eftersom den inte går att ifrågasätta. Gud blir något som är långt ifrån människan, åtskild och överordnad. Åtskiljningen som Swinburne gör genom att sätta Gud långt ifrån människan och benämna Gud som icke beroende av människan talar ännu

⁴¹ Swinburne. 1977. 102-106

en gång för den svartvita uppdelningen som innehåller ett val mellan allt eller inget, menar Jantzen. Det grekiskfilosofiska tankesättet om uppdelning av det materiella och det immateriella återfinns i Swinburnes beskrivning av det enkla språket om Gud, människan får representera det materiella och Gud det immateriella. Arvet som uppdelningen för med sig blir i detta fall problematiskt eftersom den aspekten inte nämns. Den grova åtskiljningen blir tydligt svart eller vitt i den teistiska beskrivningen Swinburne gör och låter det bli svårt för den massa som inte samtycker med någon av motpolerna till ett grekiskt filosofiskt perspektiv. Uppdelningen mellan det som är materiellt och immateriellt inom den grekiska filosofin har en stor betydelse för hur Swinburne lägger upp sitt resonemang, menar Jantzen. Att föra goda associationer till det som inte är materiellt, såsom själen, och förklara det kroppsliga som något begränsande och förgängligt, leder till en uppfattning om vad som är det sanna, samt det felaktiga. Denna grekiskfilosofiska tankesfär har som vi sett tidigare påverkat hur det filosofiska resonemanget har förts genom historien, men är inget resonemang som Swinburne helt uttalar sig om. Det som istället blir problematiskt enligt Jantzen, är Swinburnes påverkan och användande av denna utan att göra en notering om att det kan påverka synen på vad som är manligt och kvinnligt. Hon menar att om den västerländska teistiska gudsförklaringen skapar en bild av Gud som en okroppslig, allsmäktig ande, kan denna gudsbild vara svår att identifiera sig med som kvinna. Det som är okroppsligt och immateriellt blir istället manligt betingat, och är även de egenskaper som tillskrivs Gud.⁴²

3.1.1 Den kroppsliga myten

Enkelheten i Swinburnes gudsbeskrivning problematiseras utifrån den tudelade synen som skapas mellan människan och Gud. Jantzen kritik riktas mot det tydliga mönstret av en uppdelning i Swinburnes gudsbeskrivning, vilket ständigt innebär ett val mellan två tydliga kontraster. Möjliga konsekvenser av att använda en tudelning som kan förknippas med en uppdelning mellan manligt och kvinnligt nämns inte av Swinburne. De faller bort eftersom han antyder att han använder ett universellt och neutralt språk.

Swinburne använder sig av människan som liknelse när han förklarar koherensen mellan de teistiska begreppen. Han inleder gudsbeskrivningen med att beskriva Gud som en ande och gör därför en liknelse med en person som är kroppslös. Denna kroppslösa person är oändlig i form av att den kan röra sig mellan alla rum och mellan all tid samtidigt. För att beskriva detta personlighetsdrag hos Gud förklarar Swinburne vad det innebär att vara en person. Han menar

⁴² Jantzen. 1998. 28-35

att en person behöver förklaras med olika begrepp för att det skall bli en person och är i behov av att få bli förklarad utifrån exempelvis materiella ting. Swinburne hänvisar bland annat till Augustinus teori om hur människan är annorlunda i förhållande till djuren på grund av hennes förmåga att kunna tänka, vilket Augustinus ansåg vara den egenskap som framförallt skiljde människan ifrån djuren, men också mannen från kvinnan eftersom färdigheten att bedöma var mer angelägen för mannen. Det Swinburne beskriver som en ande, en kroppslös person, är en person som kan tänka, bedöma och kanske tala likt en människa, men är kroppslös.⁴³

Genom att Swinburne förklarar Guds allmakt, allvetande, fullkomliga godhet och frihet utifrån en liknelse av en person/människa blir också förståelsen och sammanhanget av Guds existens mer trovärdigt enligt Swinburne. Bakom den höga graden av sannolikhet i beskrivningen av Gud som Swinburne ger, finns en skymt av tudelning mellan vad som är manligt och kvinnligt. Denna tudelning syns inte direkt eftersom fokus i Swinburnes teori inte är varför eller hur människan tror på Gud, utan enbart på vem Gud är och att Gud existerar.

Pamela Sue Anderson talar om den myt som finns angående vad som är manligt och kvinnligt i den filosofiska diskussionen som ofta är sammankopplat med sexualiteten och kroppen. För att förändra de filosofiska diskussionerna så de blir anpassade även för kvinnan behöver benämningen om Gud som okroppslig omdefinieras, menar Anderson. Den Gud som presenteras utifrån Swinburnes teistiska beskrivning talar mer för en Gud utan kropp och en befrielse från kroppen. Att bli befriad från det kroppsliga köttet som har begär på jorden, förenklar relationen med den okroppsliga guden. Att Gud utifrån Swinburnes beskrivning förknippas med okroppslighet, rationalitet och koherens gör att det som anses vara manligt får stå i centrum och förknippas med vem Gud är. Frågan om kroppslighet blir därför problematisk för att den teistiska synen utgår ifrån en svag idé om att den tro som blir presenterad är utifrån Guds synvinkel, inte människans. Anderson menar att det istället är en patriarkal återgivning av hur den manliga verkligheten ser ut.⁴⁴

Anderson belyser detta problem med ett motsägande exempel om inkarnationen. Problemet enligt Anderson är att sammanföra uppfattningarna om att något gudomligt med en manlig kropp kan ha fötts av en mänsklig kvinnlig kropp, men också hävda att det okroppsliga manliga förnuftet skulle ha ett högre värde utifrån Guds synvinkel. Samtidigt som inkarnationstanken säger att Gud blev en kropp som representerade de förnuftiga och föddes av en kvinna, så finns

⁴³ Swinburne 1977. 99-100,102-108,118

⁴⁴ Anderson. 1998. 127-135

tanken om att det förnuftiga inte är en egenskap som är starkt förknippat med det kvinnliga. Klargör denna motsägelse också vilken uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt givet? Ger denna syn på vad som är kvinnligt en prioritet till det manliga och kroppslösa? Anderson menar att tanken om den oskuldsfulla födelsen ingår i en ensidig tro som är konstruerad och fastslagen av män. Denna tro gör det komplicerat för kvinnan att finna en gudsbild att identifiera sig med om föreställningen om vad som är kvinnligt identifieras med en moder som är oskuld. Enligt Anderson cementeras tanken om en jungfru-moder som det kvinnliga idealet genom den manliga gudomligheten. Den patriarkala makten fortsätter att göra kvinnan till underordnad.⁴⁵

Betydelsen för hur vi ser på manligt och kvinnligt görs synlig genom en sådan myt, menar Anderson. Den gudsbeskrivning som Swinburne använder sig av för att beskriva en bild av Gud som utgör sig för att vara universell och neutral. Det enkla språket talar om Gud på ett sätt som människan inte kan jämföra sig med, eftersom Gud har all makt och all kunskap samtidigt som Gud är fullkomligt fri och god. Den enda som kan komma i närheten av denna beskrivande bild är mannen. Swinburnes beskrivning av Gud bekräftar den tudelade uppfattningen som funnits kring manligt och kvinnligt. Som den tidigare presenterade tanken från Jantzen, så synliggörs inte problemen som uppkommer när Gud beskrivs utifrån specifika modeller och begrepp. Det framträder istället mellan raderna. Anderson vill med sin betoning på det kroppsliga vända blicken från att vara okroppslig till kroppslig. Problemet som uppkom med beskrivningen av Gud som okroppslig i relation till bilden av Jesu moder, jungfrun Maria, ledde till Andersons tanke om ett nytänkande för de myter som finns. Att istället tänka varje människa som kroppslig och rationell. Som kroppsliga människor kan vi låta myter och symboler få representera tron, istället för regler och konstruktioner, menar Anderson. Myter och symboler uttrycker ett större och mer pluralistiskt tankesätt eftersom de är komplexa och kan tolkas på olika sätt. Swinburnes beskrivning av Gud blir istället begränsande, vilket leder till förtryck och utanförskap för bland annat det som anses vara kvinnligt.⁴⁶

3.1.2 Spegelbilden som visar bilden av Gud

Jantzen nämner så som Anderson problematiken med föreställningar av manligt och kvinnligt, vilket hon också menar förs vidare i hur Gud presenteras. Den uppfattning som förmedlas redan ifrån födseln kan ha en påverkan på hur gudsbilden blir beskriven, menar Jantzen och refererar till den spegelbild som den kontinentala filosofen Jaques Lacan talar om med inspiration från

⁴⁵ Anderson. 1998. 130-131

⁴⁶ Anderson. 1998. 127-132

Sigmund Freuds teori. Det är en teori om spegelbilden av ett barn och barnets mamma. Från början har barnet varit ett med sin moder, men efter ett tag börjar barnet se sig själv som en egen individ åtskild från sin moder och blir en del av det större samhället. Barnet gör sig fri från sin moder och bildar sig en egen identitet som i sin tur påverkas av hur uppfattningarna i resten av samhället ser ut. De normer och regler som finns i samhället har en påverkan på hur barnet kommer att formos och även om barnet inte skulle ha en fadersfigur i sitt liv, finns den manliga rösten i samhällets normer som sedan förs vidare till barnet genom modern. Jantzen beskriver teorin som att det är kvinnan som bär med sig den manliga rösten för att kvinnan uppfattar mannen som den auktoritära. Kvinnan har därför ingen röst, hon kan inte tala utifrån sig själv, utan bara med manliga termer. De termer som den teistiska guden beskrivs med är också den självbild som finns av mannen. Logiken, språket och förnuftet talar om mannen som det förnuftiga som i sin tur identifierar kvinnan. Kvinnan får därför vara med i ett spel med mannens spelregler.⁴⁷ Jantzen menar att enligt Lacan kan inte kvinnan prata utifrån sig själv eftersom när hon pratar, pratar hon mannens språk, exempelvis begreppet fadern. Begreppen kan förklara mannen som den överordnade över kvinnan. På samma sätt som mannen kan se på kvinnan som underordnad eller med begär, så ser även mannen på Gud med dessa begär för att tillfredsställa sitt behov av ett upprättande av naturen och lagen.

Swinburnes enkla språk om Gud som allvetande istället för vetande och som skiljer sig från den mänskliga kunskapen och vetenskapen resulterar enligt Anderson och Jantzen i ett icke universellt språk som utesluter istället för att inkludera människor. Att använda sig av gudsbeskrivningar som innehåller allomfattande benämningar, innebär att Gud framstår som en Gud för mannen. Den vite västerländske mannens Gud beskrivs utifrån den västerländske mannens behov och världsbild. En okroppslig föreställning av Gud och av de delar som kan nå Gud finns fortfarande kvar i det västerländska sättet att tänka sig det gudomliga, vilket också problematiserar det som är i motsättning. Den okroppsliga förklaringen av Gud som problematiserat av både Anderson och Jantzen leder inte bara till en förvirring för den kroppsliga associationen, utan också var kunskapen om Gud finns och hur denna kunskap ska nås. Den underförstådda uppdelningen mellan det kroppsliga och okroppsliga som Swinburne presenterar, privilegierar det okroppsliga som det förnuftiga och rationella subjektet. Vad har frågan om vad som anses vara kvinnligt och manligt att göra med en rationell syn på tron och det gudomliga?

⁴⁷ Jantzen. 1998. 34-39, 39-43

3.2 Den rationella förebilden

Att använda den teistiska gudsbeskrivningen för med sig en manlig dominerande fördel, menar Anderson. Gud förklaras med begrepp som inte bara beskriver en Gud med manliga metaforer, utan också en spegelbild av hur könsnormerna ser ut i ett samhälle. Jantzen beskrev tidigare teorin om spegelbilden och hur vi redan som barn påverkas av de normer och strukturer som finns i samhället. Det är föreställningar om kvinnligt och manligt som sedan kan resultera i förväntningar av särskilda karaktärsdrag hos mannen och kvinnan. Karaktärsdrag för med sig över- och underordningar.

Swinburne beskriver i sin förklaring om vem Gud är, en nödvändig koherens som bekräftar trovärdigheten i de teistiska gudsbegreppen. Begreppen som Swinburne använder sig av i sin koherenta förklaring är karaktärsdragen allmakt och allkunskap. De ytterligare två teistiska begreppen fullkomligt god och fri behöver också vara koherenta med karaktärsdragen allsmäktig och allvetande för att den koherenta förklaringen ska bli fullständig och trovärdig utifrån sin egen princip.⁴⁸

Swinburne beskriver Guds fullkomliga frihet som ett koherent samband med Guds okroppslighet och fullständiga närvaro, som blir möjlig på grund av att Gud inte har en fysisk kropp. Men för att förstå detta samband behöver Gud som skapare av allt förstås, eftersom detta samband i den teistiska beskrivningen av Gud varit ett klassiskt ifrågasättande. Om Gud är skapare av allt, men inte skaparen av sig själv, blir inte det koherenta sambandet fullständigt. Swinburne menar att fokus istället bör vara på Gud beskriven som skaparen av förutsättningarna för att allt ska kunna bli till. Att saker existerar på grund av logiska nödvändigheter och att tingens existens beror på människan som har skapat dem för att Gud har tillåtit det att hända, Gud har gjort det möjligt. Eftersom det finns en ande som är närvarande överallt och gör det möjligt för allt att existera, existerar också anden. I detta fall blir existensens koherens nödvändig. För att ge denna koherenta nödvändighet en förklaring utifrån ett exempel använder Swinburne fenomenet naturkatastrof. Om det skulle inträffa en naturkatastrof har Gud inte skapat denna specifika katastrof, utan bara gjort det möjligt för den att inträffa eftersom dess förutsättningar är skapade. Exemplet förklarar också Guds fullkomliga godhet eftersom Gud själv inte skapar något ont, utan bara möjligheten för det att inträffa. Det förklarar också enligt Swinburne, människans fria vilja att välja mellan att handla gott eller ont genom att använda

⁴⁸ Swinburne. 1977. 179.

sin rationella förmåga. Swinburne kallar det för den fria viljan hos människan, men han beskriver också Guds fullkomligt fria vilja genom att Gud alltid väljer att följa det som är den rätta handlingen.⁴⁹

Varje handling som Gud gör är rationell och fullkomligt god, eftersom Gud har den fullkomliga friheten att välja det som är det fullkomligt goda. Swinburne beskriver koherensen av de teistiska gudsbegreppen genom att Gud är fullkomligt fri och allvetande och har all makt så måste Gud även vara fullkomligt god för att Gud vet allt, kan allt och har en frihet att välja det som bara är gott nog att göra. Därför vet Gud också vad som är gott och kan bara göra dessa saker. Men att tala om Gud som fullkomligt god har ett samband med vad människan kallar moraliskt gott. Det har inte med Gud i sig att göra menar Swinburne, eftersom Gud redan har en vetskap om vad som är fullkomligt gott. Att beskriva godheten hos Gud är en mänsklig tanke om vad som är moraliskt gott eller inte. Det Gud gör är alltid fullkomligt gott eftersom det är val utifrån vad som gör mest gott för världen.⁵⁰

Swinburnes beskrivning av Gud som fullkomligt god och fri, utgår ifrån vad som är rationellt och vad som är moraliskt gott för människan. Men det är också som vi sett tidigare, en tro som han beskriver utifrån det universella förnuftet, ett förnuft som gör att det går att föra en diskussion om Gud från ett neutralt synsätt. Vad innebär det att använda ett begrepp som förnuft och rationell på beskrivningen av karaktärsdragen för Gud som också värderas från en mänsklig uppfattning om vad som är rätt och fel?⁵¹

3.2.1 Det mänskligt essentiella

Idéer om varje människas personlighet som ett unikt, personligt jag, har sedan upplysningstiden varit viktiga, för varje individs rätt att föra sin egen röst i samhället. Det är en idé som har sina rötter från modernitetens sätt att tänka och Taguchi beskriver denna tanke i sin introduktionsbok till feministisk poststrukturalism som en tanke som inte inkluderade det kvinnliga. Tanken nämnde inte någon differens mellan det manliga och kvinnliga, utan utgår redan från början från ett manligt perspektiv. Genom att använda sig av det individuella förnuftet, jaget, kunde människan göra sig fri från fördomar och vidskepelse som ansågs vara falska läror. Fördomarna försvann genom förklaringar av händelser och begrepp på ett rationellt och förnuftigt sätt. Taguchi menar att detta synsätt blir problematiskt i frågan om det essentiella hos

⁴⁹ Swinburne. 1977. 138-144

⁵⁰ Swinburne 1977. 179-183

⁵¹ Swinburne 1977. 183-185

människan. Det som är essentiellt hos människan uppfattas inte vara detsamma för alla, särskilt inte hos det som kallas för manligt och kvinnligt. Att något är essentiellt innebär att det är en egenskap som är medfödd hos människan, vilket innebär att det som är essentiellt givet för mannen, inte skulle vara detsamma för kvinnan. Denna uppdelning som Taguchi beskriver är liknande den uppdelning av det manliga och kvinnliga som tidigare presenterats i uppsatsen.⁵²

Jantzen kritiserar Swinburnes sätt att tala om människans subjekt utifrån ett dualistiskt perspektiv. Hon menar att Swinburne i sin beskrivning av Gud upphöjer de traditionella tankarna från upplysningstiden genom sin beskrivning av människans förstånd som en del i det förnuftiga och att det är ett essentiellt förnuft. Människans förnuft blir inte historiserat eller diskuterat utifrån dess kontext, eftersom Swinburne utgår från att det bara finns ett universellt förnuft att utgå från när det kommer till att föra en diskussion om vem Gud är. Jantzen kritiserar detta neutrala och allmänna perspektiv om vad som anses vara förnuftigt eller inte. Hon menar att det beror på vilka föreställningar som människan är uppväxt med. Det allmänna tankesättet som enligt Swinburne ska inkludera ett universellt förnuft blir beroende av Swinburnes egna sammanhang, enligt Jantzen. Det blir problematisk för kvinnan att anta denna modell om det allmänna förnuftet hos människan som Swinburne beskriver, utgår från hans egna tankar och föreställningar. Som i sin tur påverkats av filosofiska skolor som talat om det kvinnliga som icke förnuftigt. Kan det som beskrivs som kvinnligt få en skydd av det som är gudomligt om Swinburnes gudsbeskrivning enbart utgår från manliga föreställningar? Om föreställningarna kring vad som anses vara manligt innebär att tänka förnuftigt och att en del av det essentiella hos människan är att tänka förnuftigt, blir det också problematiskt att förstå Gud för kvinnan om hon tillskrivs de kvinnliga egenskaperna som inte står lika nära det förnuftiga.⁵³

3.2.2 Objektivitet, subjektivitet och det mänskliga begäret

Swinburnes gudsbeskrivning är som vi tidigare diskuterat, baserad på att göra en bevisning och finna bevisa för den rationellt sanna tron. Jantzen ifrågasätter den rationella utgångspunkten och frågar sig om det skulle göra skillnad att utgå från något annat när tron på Gud ska diskuteras. Hon menar att Gud inte finns om vi inte har ett begär efter Gud, att Gud är lika beroende av oss som vi av Gud. Att basera Guds icke-existens på att en logisk, rationell och vetenskaplig förklaring på Guds existens stämmer inte överens med grunden i varför vi tror på en Gud, menar Jantzen. Även om den teistiska gudsbeskrivningen inte passade alla var det den

⁵² Taguchi. 2014. 35-40

⁵³ Jantzen, 1998. 30-33, 46-50

bilden av Gud som många tog förgivet och därför ägnade stor del att finna argument för eller emot. Istället för att legitimera gudsbeskrivningen utifrån en rationell, förnuftig och universell modell, vill Jantzen diskutera Gud utifrån människans begär. Om begäret skulle stå i fokus för gudsbeskrivningen skulle även fler frågor ställas om var filosofernas begär kommer ifrån, om samhälleliga föreställningar har påverkat dem och vad deras egna begär är. Begären får talar för de begrepp som tillskrivs Gud, vilket också talar för vad människan vill vara eller det människan inte kan bli, men tillskriver Gud för att sedan få bli detta i livet efter döden.⁵⁴

Swinburnes avbildning av Gud som görs synliga i hans gudsbeskrivning innebär inte bara ett försök att bevisa Guds existens. Det handlar också om en beskrivning av den västerländska bilden av vad som är mänskligt, vad som innebär kvinnligt och manligt, samt vad som kan skilja människan från Gud. I och med att den rationella förebilden, Gud, beskrivs utifrån en människa i form av att ha fri vilja och godhet i sig, men skiljer sig från människan genom att vara fullkomlig god och fri blir Gud det som mannen inte kan bli men ändå ha en del av. Det är en fullständig bild av vad som är det manliga givna subjektets uppgift och vad det innebär. Men det lämnar också en icke så fullständig bild av vad som är kvinnligt, eftersom det som anses vara kvinnligt lämnas utanför och inte nämns. Det som nämns är en form av kroppslig rang, som tidigare diskuterats och den kroppsliga underkastelsen som kvinnligheten tillskrivs betyder att den inte räknas in i det rationella tankesättet.

Anderson beskriver det rationella tillskrivandet av att vara det essentiella hos människan utifrån begreppet objektivitet och hur synen på vad det innebär har förändras med hjälp av det feministfilosofiska arbetet. Att använda ett objektivt förhållningssätt för att förklara Guds existens innebär att utesluta all påverkan som kan anses vara subjektivt. Det är ett synsätt som den teistiska gudsbeskrivningen har tagit till sig och förklarar som ett sätt att se på världen från Guds synvinkel, menar Anderson. Det är ett synsätt som utelämnar all yttre påverkan som är personligt färgad, och kvar blir det som ska föreställa Guds eget synsätt. Anderson beskriver det objektiva tankesättet som en bidragande effekt till uteslutandet av det kvinnliga perspektivet eftersom det endast använder sig av de manligt associerande förklaringarna, som också är den bild som mannen projicerar av sig själv och av Gud. Det är inte tron i sig som kritiserar menar Anderson, utan det som utelämnas genom användandet av det objektiva synsättet. Att använda sig av det objektiva synsättet och även upphöja det till att vara gudomligt, som också associeras

⁵⁴ Jantzen. 1998. 86-88

med manliga egenskaper, utesluter de kvinnliga egenskaperna. Ännu en gång sker en tudelning mellan det som anses vara kvinnligt och manligt.⁵⁵

Anderson beskriver det feministiska arbetet som omdefinierar den objektiva tanken för att stärka den och anpassa den för alla. Ett sådant arbete förklarar och synliggör problemen med Swinburnes exkluderande gudsbeskrivning genom nya förslag till förändringar. Anderson belyser två steg att ifrågasätta den objektiva synen. De viktigaste förändringarna är att se det från de icke privilegierade och marginaliserades synvinkel. Det ger en förståelse för dem som inte lever i centrum av det som är vetenskaplig kunskap. Detta bör göras för att få en förståelse för hur de som inte lever i samhällets centrum och har kunskap om den privilegierade kunskapssynen. Det är därför viktigt att visa på den komplexitet som finns i att en viss kunskap bekräftas som den ”riktiga”, men ändå inte används av alla. Den andra förändringen är att låta andras syn på verkligheten och kunskap bli objektet för sitt eget studerande. Att låta sin egen syn på vad som är kunskap och vetande påverkas av andras uppfattningar för att låta sig själv förändras.⁵⁶

3.2.3 Mytologiska föreställningar som den objektiva verkligheten

I förändringen av det objektiva synsättet från svagt till starkt presenterar Anderson aspekter som gör objektiviteten rättvisa. Den ska istället för att vara ensidigt lyftas med ett större fokus på omgivningen och andra sätt att se på vad som är sant eller verkligt. Att lägga denna aspekt ovanpå Swinburnes teori om Guds existens gör att hans resonemang inte går ihop. Den universella synen på vad som är kunskap om Gud och hur denna kunskap ska nå hänger på ett västerländskt filosofiskt förhållande av förnuftet. Bakom Swinburnes beskrivningar av att vara fullkomligt god och fri ligger också begär, kontext och sammanhang som avgör vilka begrepp som Swinburne väljer att använda och hur han väljer att förklara sin tes. Det är dessa bakomliggande faktorer som både Anderson och Jantzen refererar till när de talar om en omdefiniering eller en dubbel läsning av problem utifrån det feministiska perspektivet. Att omdefiniera och läsa fram det som inte står i texten resulterar i en förändring eller ögonöppnare för det som inte syns och kan vara exkluderande. Att hänvisa och förklara den godhet och frihet som Gud har med mänskliga begrepp har historiskt sett inneburit en manlig överordnad eftersom tanken om att det finns ett manligt, mer värdefullt sätt att tänka har dominerat.

⁵⁵ Anderson. 1998. 70-75

⁵⁶ Anderson. 1998. 76, 78-80

Det finns en tolkning av det manliga och kvinnliga som också härstammar från skapelseberättelsen i Genesis om de första människorna Eva och Adam. Anderson använder denna berättelse som ett exempel på hur förnuftstanken har blivit applicerad på de manliga egenskaperna och det kvinnliga har blivit utanför. I berättelsen om Eva och Adam skapas en tolkning av den klassiska religiösa berättelsen om hur de första människorna blev människor, avskilda från det gudomliga. Det är en berättelse som lägger grunden för vad som ska klassificera frihet och godhet, men också på vilket sätt som är det mest goda att handla. Anderson hänvisar till denna berättelse som en myt, där Adam legitimerar den västerländska androcentrismen och Eva får stå som kontrast till Adam, genom att representera den svaga kvinnan som enkelt faller för frestelser. Ormen får iscensätta förförandet som sker mellan Eva, som är det passiva subjektet och den frestande ormen är den yttre visualiserade frestelsen som projiceras att vara det medlade objektet som vilseleder. Adam och Eva får representera de första människorna, men också alla människor i form av urmänniskan. Deras handlingar och karaktärsdrag som de tillskrivs blir också viktigt för hur manligt och kvinnligt presenteras. Den manliga rollen som Adam får gestalta visar motsatsen till Eva och leder till en nedvärning av det kvinnliga, men skapar också komplikationer för den kvinnliga gudsrelationen. Det som skiljer sig och det som Anderson ifrågasätter är språket och begreppen som tillskrivs det kvinnliga och manliga. Hon jämför med begreppen begär och sexualitet, vilket gör att mytens språk påverkar synen på sexualiteten och hur begäret skapas. Eva som kvinnan skiljer sig fysiskt ifrån mannen Adam och faller för sitt begär och därför förs hennes fall också samman med vilket kön hon har, eftersom det är det enda som skiljer Adam och Eva åt. Nu finns även en annan åtskillnad, att kvinnan har lättare att falla för de frestelser som lockar henne ifrån det gudomliga. Det gör mannen till den som står närmre Gud, enligt Anderson.⁵⁷

Den underordning som presenteras som en kvinnlig egenskap leder till två typer av underordning vilket Anderson presenterar som en androcentrisk och en patriarkal skillnad mellan mannen och kvinnan. Den androcentriska underordningen innebär att berättelsens gestaltning fokuserar enbart på att berätta mannens personlighet och relation med Gud. Men den patriarkala lyfter istället den hierarkiska ordning som blir förknippad med att det manliga ställs högre och ger en större makt åt mannen.⁵⁸

⁵⁷ Anderson. 1998. 150-151

⁵⁸ Anderson. 1998. 150-153

Bilden av vilka egenskaper som framställs vara kvinnligt och manligt essentiella kan skapas eller hjälpa till att skapas genom tolkningar av exempelvis bibelberättelsen om Eva och Adam. Det kan vara kulturella eller historiska tolkningar som påverkar människans sätt att se på kvinnligt och manligt och vad som finns nerlagt hos människan ifrån första början eller vad som inte finns hos människan vid födseln. Tolkningar av berättelser kan finnas med som en avgörande faktor för vad som ska anses vara givet kvinnligt och manligt, och utifrån berättelsen om Eva och Adam kan även den kvinnliga och manliga gudsrelationen tolkas som olik. I Swinburnes beskrivningar av Gud som fullkomligt god och fri använder han god och fri som begrepp, vilket han också menar har med vad människan anser som gott eller fritt. Det som saknas i denna förklaring är en öppning för olika tankesätt om vad som är moraliskt gott eller inte, men också hur olika verklighetsuppfattningar kan se ut. I Swinburnes beskrivning försvinner därför den starka objektstanken som Anderson beskriver skulle öppna upp för ett mer rättvist behandlade av det objektiva synsättet.⁵⁹

Sammanfattningsvis behöver de mytologiska berättelserna om kvinnan och mannen betraktas i ett nytt ljus, ett ljus som inte är beroende av ett universellt synsätt som talar om vad som är rätt eller fel. För att de myter och tolkningar som gjorts genom historien om vem människan är, vad kvinnligt och manligt innebär, samt hur människan når det gudomliga, ska bli mindre exkluderande behöver inte dessa tolkningar och beskrivningar suddas ut. Genom det dekonstruktivistiska arbetet som anammas av franska filosofer, vilket Jantzen tycker är en viktig metod att nämna, framträder de exkluderande tolkningarna till något mer öppet genom att införa fler röster och sammanhang. Då blir historiska förklaringar istället en lärdom i hur tolkningarna inte bör bli exkluderande igen. Anderson talar om att de historiska mytologiska tolkningarna inte få bli till mimesis, en imitation. Människan behöver ännu en gång förkroppsligas för att förstå vilka de är och vad som påverkar deras tankar och beslut.⁶⁰

4. Avslutning

Som avslutning vill jag lyfta den frågeställning som behandlas i uppsatsen:

- Är det möjligt för kvinnan att tro på en Gud enligt Richard Swinburnes teori om att Gud är Allvetande, Allsmäktig, Fullkomligt God och Fri?

⁵⁹ Anderson. 1998. 158-159

⁶⁰ Anderson. 1998. 158

Uppsatsens frågeställning har vinklats från början på ett sätt som gör att svaret blir självklart, eftersom det enligt min mening finns kvinnor som inte har problem att tro på Gud utifrån Swinburnes beskrivning. Men frågans ensidiga föreställning om att det enbart skulle finnas ett kvinnligt perspektiv lyfter det ensidiga resonemang som finns i Swinburnes beskrivning av Gud. Den får istället agera som en ögonöppnare för att ifrågasätta hållbarheten i Swinburnes resonemang ur ett feministiskt perspektiv. Om frågan ställs till varje del i Swinburnes teistiska gudsbeskrivning ifrågasätts de universella modeller som finns och vad de för med sig för syn på kvinnligt och manligt, samt deras gudsrelationer.

Uppsatsens syfte är att analysera Swinburnes teistiska gudsbeskrivning för att problematisera den utifrån ett feministiskt perspektiv. Syftet och intresset för uppsatsen bygger på en allmän kritik som förts emot det klassiska västerländska filosofiska tänkandet som inspirerats av att hitta en universell beskrivning av Gud. Denna kritik finns som bakgrund till analysen av Swinburnes gudsbeskrivning som i sin tur analyserar utifrån en av dessa kritiska teorier, den poststrukturalistiska feministiska teorin. Denna teoretiska utgångspunkt används i uppsatsens analys utifrån feministfilosoferna Pamela Sue Anderson och Grace M Jantzens kritiska arbete mot en analytisk och vetenskapsbaserad filosofi. De båda tillhör ett kontinentalfilosofiskt sammanhang inom den västerländska filosofin och ger en skarp kritik till de sammanhang som Swinburne tillhör och hans gudsbeskrivning är ett upprepat exempel som problematiseras.

I början av det andra kapitlet presenteras ett historiskt nedslag i den filosofiska historien som är avgränsat till att belysa några av de problem som det västerländska filosofiska arbetet kritiserats för. De utvalda delarna förklarar grunden till den kritik som behandlas i uppsatsens feministiska analys, för att lyfta problematiken som Anderson och Jantzens kritik bygger på. Det är en kritik som förts mot det grekiskt filosofiska tänkandet angående exempelvis tanken om en tudelad kropp och själ, men också övergången till en mer förnuft- och vetenskapsbaserad filosofi. Det utgör en grundläggande bas för analysens alla delar.

Analysens uppdelning sker mellan det andra och tredje kapitlet, där Swinburnes gudsbeskrivning problematiseras utifrån Anderson och Jantzens kritik. Det andra kapitlet fortsätter efter den historiska introduktionen att behandla Swinburnes sätt att arbeta filosofiskt. Hans uppdrag är att förklara Guds existens på ett universellt och vetenskapligt sätt, som ska vara trovärdigt även för den som tvivlar på Guds existens. Det förklaras utifrån ett universellt perspektiv som också ska vara ett perspektiv som är utifrån och icke påverkande. Jantzen lyfter Swinburnes gudsbeskrivning som problematisk eftersom syftet utgår från att bevisa Gud

existens utifrån vetenskapliga teorier. Det koherenta förklarings sättet av en teistisk gud som Swinburne använder sig av, fokuserar enbart på att bevisa sambandet för gudsbegreppen allsmäktig, allvetande, fullkomligt god och fri, som sedan förklaras som en allmän och sann tro. Att utföra ett sådant filosofiskt arbete utan en inkludering av sin egen kontextuella påverkan, gör Swinburnes förklaring mer exkluderande än inkluderande. Den dekonstruktivistiska läsningen som Jantzen gör visar det teistiska arbetssättets ensidighet, som problematiseras vidare i det tredje kapitlet utifrån hur ett universellt synsätt kan påverka könskonstruktioner och vilka egenskaper som förknippas med manligt och kvinnligt.

Det tredje kapitlet behandlar den problematik som uppstår när utgångspunkten för vem Gud är beskrivs utifrån en västerländsk manlig uppfattning som inkluderar generella uppfattningar om bland annat kroppen och förnuftet, samt vilka egenskaper som är klassade som kvinnliga respektive manliga. Anderson och Jantzen diskuterar betydelsen av vilken uppfattning som påverkar skapelsen av filosofiska gudsbeskrivningar. Hur uppfattningen av vad kvinnligt och manligt innebär, samt vilka egenskaper som även knyter an till föreställningar som funnits, och fortfarande finns om hur det manliga respektive det kvinnliga bör vara. Dessa föreställningar kan vara myter om hur människan ska vara, som sedan presenteras som verkliga och sanna berättelser. Det leder till att en myt kan bli till en sann uppfattning om hur exempelvis kvinnlighet är. Myt blir till verklighet och verkligheten till det som människan utgår ifrån i sin definition av Gud. Den poststrukturalistiska feministiska teorin belyser förväntningar som finns på hur det är att vara människa, vilket öppnar upp och beskriver de konstruktioner som redan finns när vi kommer till världen. Swinburnes teistiska gudsbeskrivning delas upp genom denna teori, vilket betyder att hans argumentation granskas utifrån hur inkluderande eller exkluderande den är. Teorin tar inte bort eller suddar ut förklaringarna, utan läser den med andra ögon för att öppna upp för en bredare syn för det som inte finns med nerskrivet eller funderat över. Även om Swinburne, Anderson och Jantzen ingår i en västerländsk filosofisk kontext, använder de sig av olika teoretiska perspektiv. Det blir ett möte mellan två inriktningar inom den västerländska filosofin. Genom att Jantzens och Andersons filosofiska arbete i samklang med den poststrukturalistiska filosofin problematiserar Swinburnes analytiska och vetenskapliga förhållningssätt, synliggörs strukturer och föreställningar som annars är dolda i hans gudsbeskrivning. Det visar på strukturer som vi kanske inte tänker på, men lever under. Ett stort problem med Swinburnes sätt att beskriva Gud på, som återkommer kontinuerligt i denna uppsats, är att målet med att bevisa och beskriva en Gud för alla vänds till att bli en gudsbeskrivning som blir svåråtkomlig för många. Den Gud som presenteras får manifestera

en självbild av hur en västerländska man är tänkt att vara eller hur han ska se på sig själv. Vems tro är det egentligen som presenteras genom Swinburnes beskrivning, om den utgår från västerländska manliga uppfattningar och ideal?

För kvinnan blir det inte omöjligt att tro på en sådan gud som presenteras av Swinburne om den bakomliggande världsbilden stämmer överens med sin egen uppfattning och tro. Det som istället blir problematiskt är att nedärvda teorier om vad kvinnligt och manligt innebär får användas som grund för hur Gud ska beskrivas när dessutom gudsbeskrivningen också profileras som sann och vetenskapligt bevisad. Därför tycker jag att det blir viktigt att rikta uppmärksamheten mot hur mycket föreställningar och myter betyder för det filosofiska samtalet kring Guds existens. De mytologiska exemplen som länge presenterats som stora betydelsefulla kristna berättelser, har tolkats och används för att stärka manlig överordnad och makt. De blir exempel på hur enskilda uppfattningar kan användas för att förklara universella förståelser. En kritisk läsning av Swinburnes resonemang blir därför viktig för att förstå vilken bakgrund hans teori grundar sig på och vilka uppfattningar som i resonemangen tas för givet. Det öppnar upp för ett kritiskt tänkande kring generella förklaringar om hur det bör vara och vad en sann tro innebär. För vem har egentligen rätten att bestämma vad som är den sanna tron?

5. Litteraturlista

Anderson, Sue, Pamela. 1998. *A Feminist Philosophy of Religion: The Rationality and Myths of Religious Belief*. Oxford: Blackwell Publisher Ltd

Appelros, Erica. 2003. "Finns Gud?: Feministiska förhållningssätt till en omdebatterad fråga". *Kvinnovetenskaplig tidskrift*.(24):3/4, s. 71-85

Bornemark, Jonna. 2015. *Kroppslighetens mystik*. Stockholm: Volante.

Grenholm, Carl-Henric. 2006. *Att förstå religion: Metoder för teologisk forskning*. Uppl 1:3. Lund: Studentlitteratur AB.

Jantzen, M, Grace.1998. *Becoming Divine: Towards a feminist philosophy of religion*. Manchester: Manchester University.

- Jonsson, Ulf. 2008. *Med tanke på Gud: en introduktion till religions filosofi*. 2., omarb Uppl. Skellefteå: Artos.
- Lloyd, Genevieve. 1999. *Det manliga förnuftet: "Manligt" och "kvinnligt" i västerländsk filosofi*. Stockholm: Thales
- Stenmark, Mikael. 2012. "Gudstro och förnuft i dagens pluralistiska samhälle". *Svensk teologisk kvartalsskrift vol 88*. Finns tillgänglig på Internet:
<http://journals.lub.lu.se/index.php/STK/article/view/7192>
- Swinburne, Richard. 1977. *The Coherence of Theism*. Oxford: Oxford University Press
- Swinburne, Richard. 1979. *The Existence of God*. Oxford: Oxford University Press
- Lenz, Taguchi, Hillevi. 2014. *In på bara benet: En introduktion till feministisk poststrukturalism och subjektivitetsteori*. uppl.2. Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Zetterqvist, Grønline, Kirsten. 2002. *Att vara kroppssubjekt: Ett fenomenologiskt bidrag till feministisk teori och religionsfilosofi*. Diss. Uppsala: Uppsala Universitet.

Internetkällor

- Information om Elizabeth Johnson, hämtat från Fordham Universitets hemsida u.å. (hämtat 2015-12-16). Länk: http://www.fordham.edu/info/23704/faculty/6347/elizabeth_a_johnson
- Information om Richard Swinburne, hämtat från Oxford Universitets filosofiska fakultets hemsida u.å. (hämtat 2015-12-04). Länk: <http://users.ox.ac.uk/~orie0087/>
- Information om Hillevi Lenz Taguchi, hämtat från Stockholms Universitet, Barn- och ungdom- vetenskapliga intuitionens hemsida, senast uppdaterad 2015-12-15. (hämtat 2015-12-02). Länk: <http://www.buv.su.se/om-oss/kontakt/presentationer-medarbetare/j-l/lenz-taguchi-hillevi-1.126004>